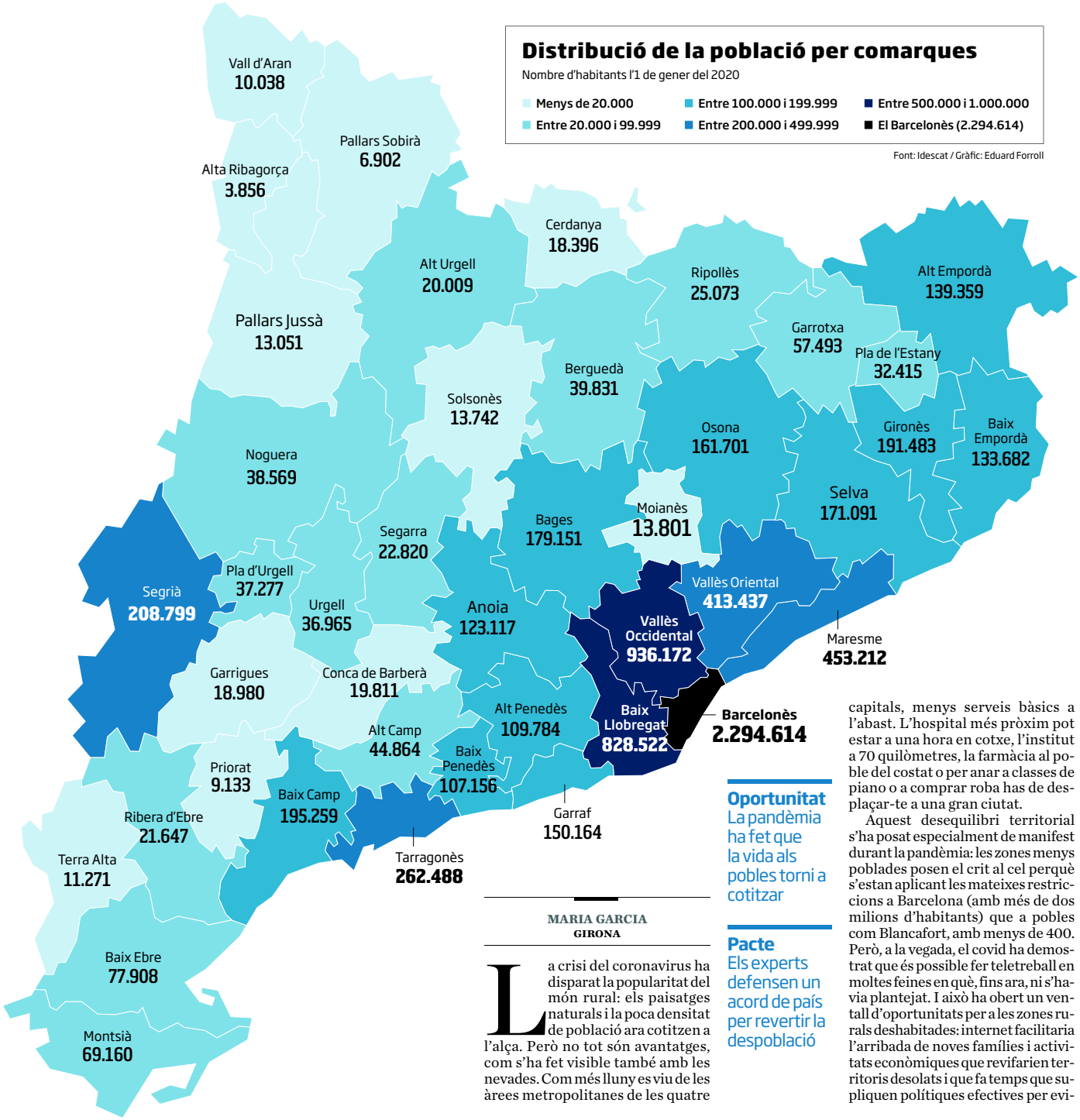
Dossier

LA CATALUNYA BUIDA

El desequilibri territorial ofega els pobles petits

Accés a habitatge, educació i centres sanitaris, transport i internet, les claus per atraure nous veïns

Oportunitat La pandèmia ha fet que la vida als pobles torni a cotitzar

Pacte Els experts defensen un acord de país per revertir la despoblació

MARIA GARCIA
GIRONA

La crisi del coronavirus ha disparat la popularitat del món rural: els paisatges naturals i la poca densitat de població ara cotitzen a l'alça. Però no tot són avantatges, com s'ha fet visible també amb les nevades. Com més lluny es viu de les àrees metropolitanes de les quatre capitals, menys serveis bàsics a l'abast. L'hospital més pròxim pot estar a una hora en cotxe, l'institut a 70 quilòmetres, la farmàcia al poble del costat o per anar a classes de piano o a comprar roba has de desplaçar-te a una gran ciutat.

Aquest desequilibri territorial s'ha posat especialment de manifest durant la pandèmia: les zones menys poblades posen el crit al cel perquè s'estan aplicant les mateixes restriccions a Barcelona (amb més de dos milions d'habitants) que a pobles com Blancafort, amb menys de 400. Però, a la vegada, el covid ha demostrat que és possible fer teletreball en moltes feines en què, fins ara, ni s'havia plantejat. I això ha obert un ventall d'oportunitats per a les zones rurals deshabitades: internet facilitaria l'arribada de noves famílies i activitats econòmiques que revifarien territoris desolats i que fa temps que supliquen polítiques efectives per evi-

65 anys Entre el 20% i el 30% dels veïns de la Terra Alta, el Priorat i el Pallars Sobirà tenen 65 anys o més. L'envelliment és un dels problemes associats a les àrees més despoblades del país.

100 anys Fa un segle la Mancomunitat, amb la idea de la Catalunya ciutat, va voler equilibrar el país portant el telèfon, una carretera i una escola a cada poble. En molts també es van impulsar cooperatives agrícoles.

tar perdre els pocs veïns que els queden. Per aconseguir-ho, segons els experts cal un pacte de país per acabar amb les diferències territorials que provoquen una desigualtat d'oportunitats i que fa dècades que agreugen el despoblament d'algunes comarques.

01

Despoblació i envelliment

Els últims dos-cents anys hi ha hagut diversos processos migratoris del món rural a l'urbà. El primer dels importants va ser al segle XIX, com a conseqüència de la industrialització i la crisi de la fil·loxera, i el segon entre els anys 50 i 70 del segle XX. "Ara no estem en fase de despoblació, encara notem els efectes d'aquesta migració del camp a les ciutats", puntualitza el professor de geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i exsecretari de planificació territorial Oriol Nel·lo.

Si es compara la població del 1920 amb la del 2020, segons les dades de l'Idescat les tres comarques que han perdut més població els últims 100 anys són el Priorat (-55%), la Terra Alta (-51%) i el Pallars Sobirà (49%). Les segueixen les Garrigues (-36%), la Ribera d'Ebre (-28%) i la Conca de Barberà (-25%). Paral·lelament a la pèrdua de residents, ha anat augmentat l'envelliment: entre el 20% i el 30% dels veïns del Priorat, la Terra Alta i el Pallars Sobirà tenen 65 anys o més. "Quan es van morint els avis, no hi ha relleu generacional", lamenta el geògraf i tècnic de la Càtedra d'Economia Local i Regional de la Universitat Rovira i Virgili (URV) Josep Maria Piñol.

Escoles i metges, a prop

Per a les famílies i per a la gent gran, un dels requeriments més importants a l'hora d'escollir on viure és la proximitat amb els centres educatius i sanitaris, que solen quedar lluny de les zones menys poblades. "L'escola rural és una passada quan són petits, però cada any hem d'estar lluitant perquè no en tanquin a un poble o un altre. I si vols anar a la universitat, has de marxar, amb l'augment de despesa que això comporta per a les famílies", descriu el tècnic de l'entitat Prioritat (promotora de la candidatura del Priorat com a paisatge patrimoni de la Unesco) Joan Vaqué, veí de la Vilella Baixa. A la comarca no hi ha cap centre hospitalari i els més pròxims són a 30 o 60 minuts. "Hem d'anar a Reus o a Móra d'Ebre, i quan una dona ha de parir, té una hora de cotxe fins a l'hospital", lamenta.

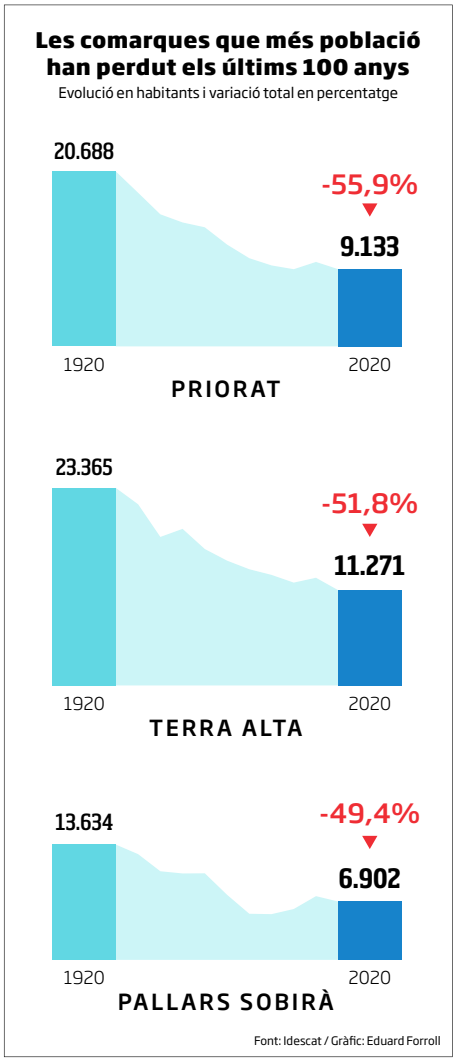
Sense cases disponibles

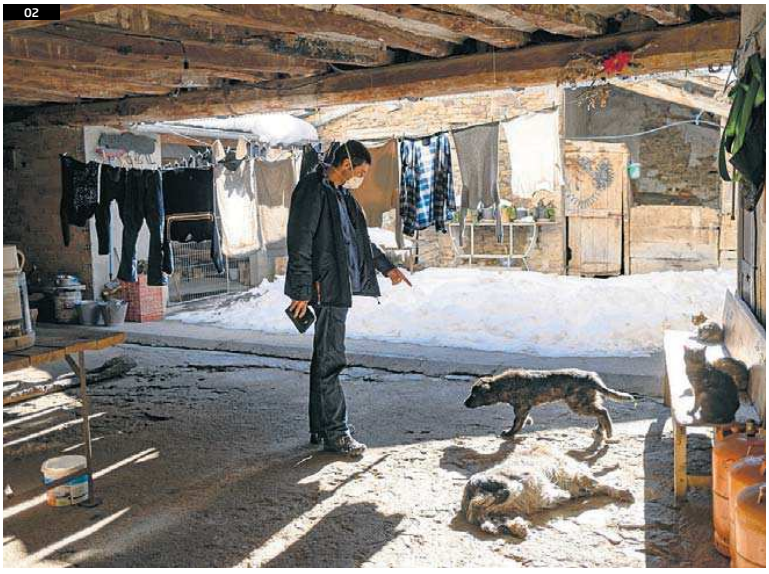
Un dels principals esculls és la manca d'habitatges. En molts pobles hi ha cases i pisos buits, que són segones residències o herències de fills o nets que han deixat que es degradessin. "En zones turístiques els lloguers estan a preus desorbitats, i en d'altres, com a Molló, tenim moltes cases però ni es lloguen ni es venen, i algunes estan a punt de caure. Hi ha moltes famílies que volen venir, però no tenim habitatge per oferir", explica l'alcalde de Molló i professor de geografia de la Universitat de Barcelona (UB) Pep Coma.

Comunicacions

Un dels altres desavantatges de les zones rurals és la connectivitat. Tot i que la majoria de comarques compten amb carreteres mínimament transitables, el transport públic continua sent un dels deures pendents. "La R3 de Rodalies, entre Barcelona i Puigcerdà, tindria més usuaris si els horaris fossin competitius i el servei fos ràpid i eficient", posa d'exemple Coma, que considera que les connexions ferroviàries són "importantíssimes".

Sense oblidar una de les demandes de totes les famílies i empreses: una bona connexió a internet. "Hi ha nuclis urbans on encara no arriba la fibra òptica; i altres, com les Llosses, que tenen connexions molt dolentes, i sense internet no es pot treballar", remarca l'alcalde de Molló. Vaqué lamenta que hi ha zones, especialment al sud, que no tenen ni tan sols una bona connexió elèctrica: "Tenim la central nuclear al costat, però cada dos per tres ens marxa la llum. I quan neva, tres dies sense llum. Hi ha empreses que no poden instal·lar-s'hi per la falta de potència", diu amb les mans al cap.

02

01. La doctora Vanesa Gallego amb una pacient al poble de Rialp. 02. L'infermer Xavi Ensenyat en una casa del petit poble d'Estac, al Pallars Sobirà. FRANCESC MELCION

Serveis essencials

La feina, l'habitatge, les escoles, els centres sanitaris i la connectivitat són els principals elements que determinen que una família s'instal·li en un indret. Però un cop cobertes les necessitats més bàsiques, també és important tenir a prop serveis com supermercats, botigues, esplais, escoles d'idiomes o de música, gimnasos, farmàcies, cinemes o teatres. "Molts veïns han acabat marxant perquè a partir de les sis de la tarda no hi ha res, tots els carrers són buits", indica el president de l'Associació de Micropobles de Catalunya, Mario Urrea.

Desequilibris territorials

"El sud només existim quan s'han d'instal·lar centrals nuclears, parcs eòlics o les infraestructures que ningú vol. Som com un país de segona categoria i mai ens escolten", critica el tècnic de Prioritat. La seva és una de les queixes més comunes dels territoris menys poblats: senten que la Generalitat pren decisions des de Barcelona, sense tenir en compte la seva realitat. Per això, segons els experts, un dels punts clau és el reequilibri territorial: "Que tothom, amb independència d'on visqui, tingui un accés equitatiu a la renda i als serveis", subratlla Nel·lo.

Repensar el futur

En els últims anys s'han impulsat diversos projectes arreu del territori per atraure veïns a les zones deshabitades. Ara, a més, com a conseqüència del covid han sorgit noves iniciatives per intentar facilitar el trasllat de la ciutat al camp. Però, segons els experts, cal repensar el futur de les comarques menys poblades, i elaborar un full de ruta per al conjunt de Catalunya, fet des de i amb els municipis i els seus veïns. "És un problema del conjunt del país, no d'un ajuntament o d'un territori. Ens hi hem d'implicar tots els actors: ajuntaments, diputacions, consells comarcals, conselleries...", encoratja Urrea. Des de l'Associació de Micropobles han elaborat un estatut propi que busca "discriminar de manera positiva els pobles amb pocs habitants".

Per intentar soldar la fractura entre el món rural i l'urbà, va néixer fa 100 anys la Mancomunitat de Catalunya, que es va marcar com a objectiu que no hi hagués ni un sol ajuntament sense "policia, escola, biblioteca, telèfon i carretera". I, tot i no poder-ho completar, va aconseguir modernitzar gran part del país, malgrat la manca de competències i recursos. La clau del seu èxit, segons l'historiador i membre de l'Institut d'Estudis Catalans Albert Balcells, va ser que es va elaborar "un projecte nacional, viable i plausible que es va guanyar la confiança dels ciutadans, que van creure que valien la pena l'esforç i el sacrifici per fer-lo realitat". Un segle després, el repte de l'equilibri territorial segueix sobre la taula.

LA CATALUNYA BUIDA

El teletreball obre un futur de possibilitats per a les zones despoblades

Els experts aposten per polítiques que fomentin la creació de noves activitats econòmiques al món rural

MARIA GARCIA
GIRONA

El principal motor de les migracions són les oportunitats laborals. I sense possibilitats de treballar, no hi ha repoblació possible. ¿Però com es poden crear nous llocs de treball a les zones menys poblades que vagin més enllà del turisme, l'agricultura i la ramaderia?

Josep Maria Piñol, geògraf i tècnic de la Càtedra d'Economia Local i Regional de la Universitat Rovira i Virgili, defensa que el foment de l'activitat econòmica passa per tres elements essencials. El primer, garantir els drets de la ciutadania, "i això vol dir que el fet de viure en un entorn rural no suposi una infradotació de serveis bàsics que l'administració hauria de donar". "Però com que no hi ha gent, diuen que no és viable, no s'implementen i això facilita la migració", sosté Piñol, autor de l'estudi *Innovació i desenvolupament rural: nou paradigma i la Catalunya Sud com a espai d'oportunitat*. En segon lloc, s'haurien d'aplicar polítiques transversals amb una discriminació positiva del medi rural, "per exemple, des del punt de vista fiscal, amb exempcions". I, sobretot, s'han de solucionar "alguns estrangulaments clau en infraestructures, com la xarxa elèctrica, el transport i internet" per establir les bases per atraure noves empreses.

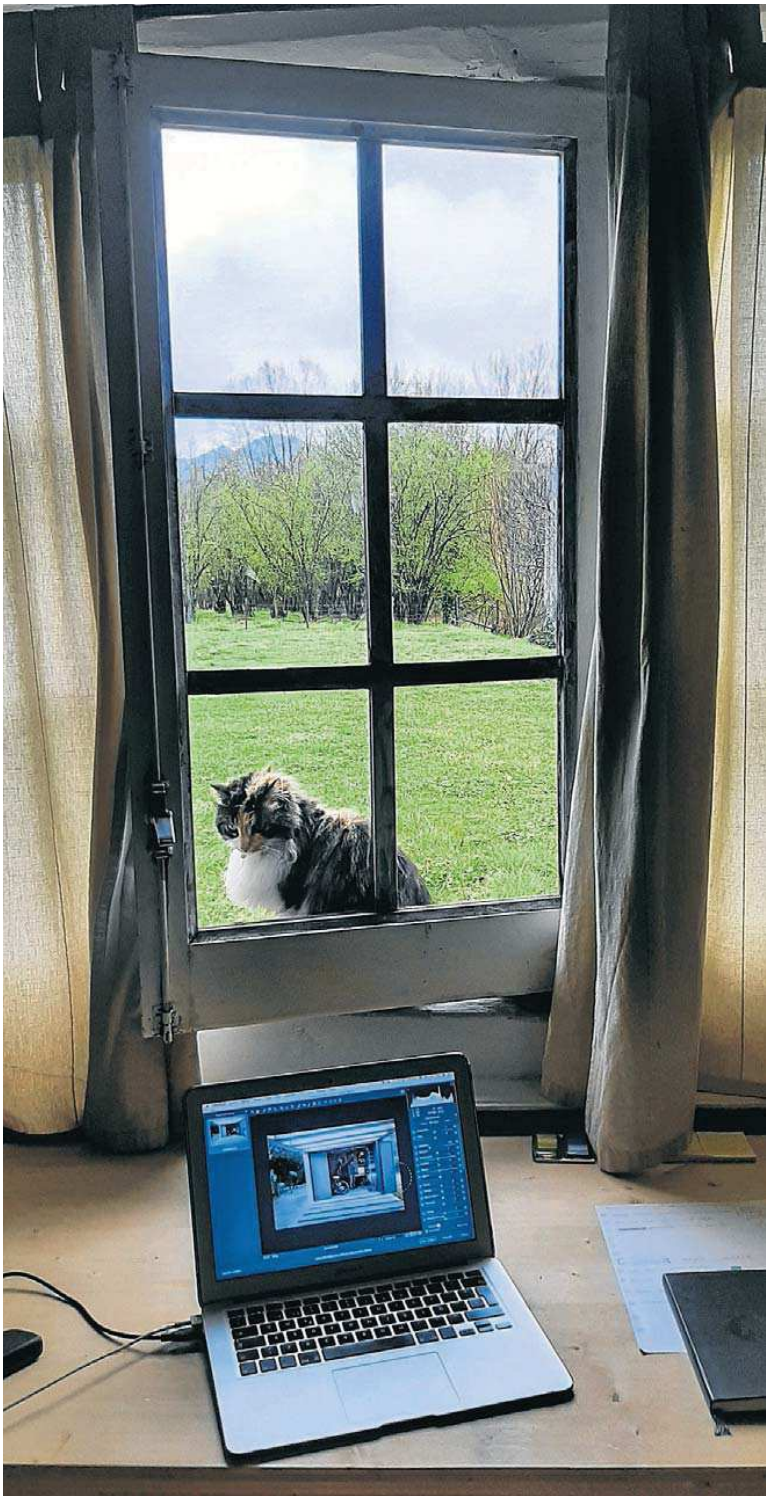
Per a Piñol, s'hauria de seguir l'exemple d'altres països: "A Escòcia hi ha estudis universitaris ubicats en espais rurals i a Finlàndia fins i tot al poble més llunyà tenen accés a hospitals i internet".

"S'ha de teixir una xarxa de pobles i ciutats a nivell comarcal repartint els serveis bàsics. Si ho articules amb bones comunicacions, gairebé ningú en quedarà fora. Llavors sí que la gent podria realment triar el lloc on vol viure, perquè a tot arreu tindria els mateixos serveis i oportunitats", conclou l'expert.

Des d'advocats fins a informàtics

A l'era de les noves tecnologies, ja no és necessari estar físicament en un espai per desenvolupar segons quines feines. Així, qualsevol dissenyador, arquitecte, telefonista, analista, historiador, informàtic, gestor, administratiu o advocat pot treballar des de casa, i desplaçar-se a la seu de l'empresa dos o tres dies a la setmana. I es poden crear espais de *coworking* en pobles petits on puguin ajuntar-se els autònoms i compartir instal·lacions, com fa l'Associació Coworking, que connecta una xarxa d'espais d'arreu del país.

Així mateix, una altra via que cal explorar són les energies renovables i l'autosuficiència energètica. Micropobles com Sinan fa temps que treballen per desconnectar-se de la xarxa i autoabastir-se gràcies a plaques fotovoltaiques. "Un altre dels punts forts és la gestió del patrimoni, perquè moltes de les zones deshabitades tenen un patrimoni històric i paisatgístic molt rellevant. I també la gestió forestal, que, a més de ser important per evitar grans incendis, pot ser una font de noves oportunitats", apunta Joaquin Recaño, professor de geografia de la UAB.

Una taula de treball amb vistes a la natura en una casa de les les Planes d'Hostoles. CÈLIA ATSET

Dins del sector agroalimentari, hi ha tot un món a explorar, segons el president de l'Associació de Micropobles, Mario Urrea, que també és alcalde de Torrebesses (Segrià): "Ens hem de diferenciar per la qualitat dels nostres productes, no per la quantitat. I hem de promoure iniciatives que ajudin els petits productors. Per exemple, al poble hem fet un molí d'oli cooperativista i poden venir emprenedors i fer oli, embotellar-lo i comercialitzar-lo". El coordinador tècnic de l'Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya, Eduard Trepat, afegeix que també s'ha de promoure la incorporació de nous pagesos i l'accés a la terra. "Hi ha propietaris de sòls agrícoles que no volen llogar o vendre a gent de fora, i hem de donar una oportunitat als joves que volen començar i no tenen terra per treballar". A més, cal crear una xarxa de distribució per fer arribar al consumidor els productes locals del territori.

Administracions més eficients

Ara bé, perquè qualsevol família o empresa s'instal·li en un poble, calen administracions que disposin de recursos i competències. "Els ajuntaments petits no tenen eines ni pressupost per dinamitzar el territori, i tampoc solen tenir capacitat d'interlocució amb la Diputació o la Generalitat", indica el professor de geografia de la Universitat de Lleida (UdL) Jesús Burgueño, que també creu que "no és un bon negoci tenir ajuntaments que tenen tanta dependència i tan poca capacitat d'actuar". Burgueño va ser un dels autors de l'informe Roca, que, fa 20 anys, va proposar sense èxit una redistribució territorial consistent en agrupar petits municipis i dividir el país en vegueries. "Es pot respectar la identitat local de cada poble, però si es comparteix un sol ajuntament, serà més fort i tindrà més recursos. I un exemple que funciona és la Vall d'en Bas".

Però cap política o iniciativa no servirà de res, subratlla Trepat, si no es comença a veure el món rural com el que és: "Una zona clau i estratègica del país. Perquè és on es produeixen els aliments i perquè el paper de la pagesia és essencial per a la sobirania alimentària".

01

02

Classes personalitzades a primària però hores de bus per fer l'ESO

L'escola de Gósol és un únic grup bombolla amb dues mestres i 15 alumnes

LAIA VICENS
GÓSOL

Fa mig any no sabia ni situar al mapa el poble de Gósol, però ara la Gabriela hi viu des de fa quatre mesos amb els seus dos fills, després de "convertir el covid en una oportunitat": es va quedar sense feina al bar de copes que regentava a Castelldefels i va deixar el seu pis de 900 euros al mes per fer-se càrrec de la botiga de queviures d'aquest petit poble del Berguedà als peus del Pedraforca i llogar-hi per 700 euros una casa de quatre plantes amb jardí i barbacoa. Es va enamorar de la casa, i per prendre la decisió final va preguntar a l'Ajuntament quatre coses: què passa quan neva, si hi arriba internet i Amazon, si hi ha metge i, sobretot, si hi ha escola.

I sí: Gósol té escola. Es diu Santa Margarida, i després que tanqués l'escola de Saldes per manca d'alumnes, forma part de la zona escolar rural (ZER) Alt Berguedà amb les escoles de Vallcebre i Sant Julià de Cerdanyola, uns pobles minúsculs com Gósol connectats per una carretera de revolts, ara amb els vorals nevats. El fill de la Gabriela és un dels 15 alumnes de l'escola, que formen un únic grup bombolla amb les dues mestres fixes que hi treballen i els cinc especialistes itinerants (les escoles de la ZER comparteixen els mestres d'anglès, música, educació física i educació especial i valors). És per això que quan un dels mestres va donar positiu, es va haver de confinar (i tancar) tota l'escola.

"Quan vaig arribar aquí vaig pensar: «Com m'ho faré?» Sentia que no podia arribar a tots els nens. El curs passat estava sola a classe, amb 12 nens de P3 a 6è, cadascun amb les seves necessitats", explica la Carla, la directora. Aquest any tenen dues classes, una d'infantil, de P3 a P5 –tot i que el parell de nens que fan primer també hi van–, i una de primària, de 1r a 6è, que fins i tot poden desdoblar quan hi van els especialistes. Dijous al migdia els cinc alumnes que fan 4t i 6è (no n'hi ha cap de 5è) fan matemàtiques mentre que els infants de 1r, 2n i 3r fan anglès. Adaptat, esclar: els més petits pinten els animals del color que els llegeixen els més grans. "*The elephant is grey*", li diu un alumne de 3r al de 1r, que amb prou feines sap llegir en català.

Hores i hores preparant-se

Vist des de fora semblen classes particulars i és inevitable pensar que per als mestres és un luxe fer-hi classe. Al darrere, però, hi ha moltes hores de planificació –"Mai havia treballat tant programant", diu la Carla– i moltes altres de compartir pràctiques educatives i experiències que funcionen amb els mestres de les altres dues escoles de la ZER. "A la universitat ens parlaven de grups interdisciplinaris, però mai et planteges que puguis tenir alumnes de P3 a 6è en una aula". Ho constata l'Eva, la mestra d'anglès: "El més difícil és graduar els aprenentatges per nivells. A les tres escoles hi ha una distribució d'edats diferent i has d'adaptar-te a cada realitat. I poder-los ajudar a tots costa. He de prioritzar". També a la Berta, la primera estudiant en pràctiques que ha passat per Gósol, és el que més l'ha sorprès: "Han de canviar el material i els projectes cada any perquè no es repeteixin".

Mètode
A Catalunya hi ha prop de 300 escoles rurals, on les classes són multinivell

01. La Carla, amb els alumnes de 4t i 6è, a classe de matemàtiques.
02. La Gabriela regenta des de fa quatre mesos la botiga de Gósol.
03. Les mestres han preparat activitats per si els confinen.
CRISTINA CALDERER

03

Les distàncies ho dificulten tot a les escoles rurals. Moltes sortides escolars ja ni es fan perquè l'autobús surt massa car i perquè els alumnes es maregen a la carretera, fins al punt que molts porten una muda de recanvi quan van d'excursió. El claustre també pateix l'aïllament del poble: l'Eva i la Carla, que viuen a la comarca, fan més d'una hora de cotxe cada dia de casa a l'escola i de l'escola a casa, i una de les mestres que cobreixen un terç de la jornada ve des de Vic. En total, una hora i mitja en cotxe només per arribar a treballar. "Sempre hi ha gent que ve però el que és difícil és que es quedin", diu la Carla. Per això un dels grans problemes de les escoles rurals és la gran mobilitat de l'equip docent. A Gósol no hi ha cap mestra que hi tingui la plaça definitiva.

Aquesta llunyania també condiciona la vida als estudiants. Com la de la Lucía (una de les poques alumnes que van a l'escola de Gósol des de P3), que haurà de llevar-se el curs que ve a les 6 del matí i tornarà a casa passades les 4 de la tarda per anar a l'institut, a Bagà. O la del Pol, de 2n, que explica que el que més troba a faltar de Barcelona és "anar a l'Europa a jugar a futbol". Dels 15 nens de l'escola, només dos germans fan extraescolars: patinatge, a Sant Julià (40 minuts en cotxe), i futbol, a Guardiola (30 minuts). Sense futbol, el Pol ha descobert altres maneres de passar-ho bé: "A Barcelona tenia una botiga de joguines al costat de casa, però aquí puc anar amb tractor". Un nen de 4t, que fa poc que viu al poble, també enumera ràpidament els avantatges que hi ha trobat: "Aquí puc sortir a jugar al pati amb la neu, la Carla està més per mi, no hi ha soroll dels cotxes i puc veure bones postes de sol i sentir els ocells com canten".

Sense internet ni llar d'infants

L'escola ha notat de seguida l'impacte de la pandèmia, amb famílies que, com la Gabriela, l'han aprofitat per canviar d'aires i fugir de les ciutats. I això que hi ha dos inconvenients per a la gent jove que vulgui establir-s'hi: no hi ha llar d'infants –"Tenir una criatura vol dir que no podràs treballar fins que té tres anys", diu la Carla– i internet falla molt perquè encara no hi arriba la fibra òptica. "Durant el confinament, fèiem videotrucades família per família, perquè si ens connectàvem tots es penjava", recorda la directora. Per no enganxar-se els dits, ja han preparat el quadernet *Activitats confinades* amb exercicis per a cadascun dels 10 dies de quarantena.

Tot i que al principi li va costar adaptar-s'hi, la Carla assegura ara que "no canviaria per res" ser mestra a Gósol. "Té més coses positives que negatives: conec més els nens, hi ha més comunicació amb les famílies i l'aprenentatge és personalitzat", assegura. Com la de Gósol, que fa cinc anys va fer una crida per trobar alumnes, les 278 escoles rurals de Catalunya busquen el difícil equilibri entre tenir prou alumnat per garantir la seva supervivència (calen 5 nens com a mínim) i alhora tenir un grup prou reduït per donar-los una bona atenció. "Si l'escola creix molt, caldrà invertir més en mestres, perquè sent dos no arribaríem", explica la Carla. Al costat, els cinc alumnes segueixen fent matemàtiques.

LA CATALUNYA BUIDA

"Només anem al metge quan no hi ha més remei"

Pobles del Pallars Sobirà només tenen metge alguns dies a la setmana i hi falten equips

MÒNICA BERNABÉ
RIALP

El dispensari és a la planta baixa d'un edifici d'habitatges. A l'entrada unes lletres grosses impreses sobre el vidre diuen: "Consultori municipal". El vestíbul està habilitat com a sala d'espera, amb una filera de cadires col·locades contra la paret, i un passadís llarg desemboca en dues àmplies consultes, amb les seves corresponents lliteres, taules i altre mobiliari. "D'espai no ens en falta", admet la doctora Vanesa Gallego. En canvi, el que sí que els falten són equips, i sobretot mans. Ella està completament sola en tot el dispensari. També hi hauria d'haver una infermera, però està de baixa des de mitjans de desembre. "Aquí les baixes es cobreixen d'aquella manera...", comenta la doctora amb resignació. És igual que estiguem enmig d'una pandèmia.

Som a Rialp, un poble de poc més de 600 habitants del Pallars Sobirà que es dedica predominantment al turisme. Només cal veure la carretera que el travessa: els hotels, restaurants i escoles d'esquí se succeeixen un rere l'altre. Ara amb el coronavirus, però, tots els establiments estan tancats i gairebé no es veu ni una ànima pel carrer. Sembla un poble fantasma. Amb tot, la doctora Gallego diu que aquest matí ja ha atès dotze pacients.

A Rialp només hi ha atenció mèdica els dilluns, els dimecres i els divendres. I els veïns encara es poden considerar uns privilegiats: en altres pobles de la zona de menys habitants només hi ha visita dues vegades a la setmana (com a Gerri de la Sal) o fins i tot una al mes (a Peramea i Montcortès). La doctora Gallego s'encarrega de passar per tots. Com a alternativa, els pacients poden anar a Sort, la capital comarcal, on sí que hi ha un CAP que és obert cada dia de la setmana les 24 hores. O si es tracta d'alguna cosa més específica o greu, a l'hospital de Tremp (a uns 45 minuts amb cotxe des de Sort) o directament als de Lleida (a més de dues hores). A Sort no hi ha cap metge especialista.

"Diguem que els pacients depenen de la meva salut", ironitza Gallego. Si ella es posa malalta o fa festa –com per Nadal, que va descansar una setmana–, els pacients es queden sense consulta. Ningú la substitueix. I passa el mateix si se li espatlla el cotxe. La doctora es desplaça de poble en poble amb el seu vehicle particular i, segons diu, la Generalitat no li sufraga ni un litre de gasolina. "Al CAP de Sort només tenim un vehicle i, si l'agafo jo, ¿què passa quan hi ha una emergència?"

Gallego també diu que ella és l'encarregada d'obrir i tancar el dispensari amb clau, de trucar a la dona de fer feines un dia abans de la consulta perquè el vagi a netejar, i de portar de Sort guants de làtex, xeringues o qualsevol fàrmac que necessiti en les visites. Hi ha coses, però, que se li escapen de les mans.

"No tinc oxigen ni a Rialp ni a Gerri", es queixa. I això que precisament el coronavirus provoca generalment problemes respiratoris.

01

02

"Els consultoris municipals depenen dels ajuntaments, així que la Generalitat diu que això ho ha de pagar l'Ajuntament, i l'Ajuntament diu que ho ha de pagar la Generalitat". El resultat és que ella continua sense oxigen als dos pobles.

Oxigen, però, és el que li donen els pacients. "Aquí el tracte és més proper", explica mentre es dirigeix a peu a casa del Salvador i la Montserrat, un matrimoni de jubilats de 90 i 86 anys que viuen a uns centenars de metres del dispensari. No tenen res greu, però com que hi ha gel al carrer, la doctora prefereix desplaçar-se ella al domicili.

La Montserrat i el Salvador la reben a la cuina amb la llar de foc encesa. L'escalfor acollidora contrasta amb el fred glaçador del carrer. "Vaig sortir al balcó a espolsar els llençols i de sobte vaig sentir una punxada aquí", diu la dona assenyalant-se un costat. Es va quedar tan paralitzada que fins i tot l'havien d'ajudar a vestir-se, explica l'home. Amb tot, van tardar dues setmanes a anar al metge. "Només anem al metge quan no hi ha més remei. No ens agrada empipar", es justifica ell. En canvi, el que realment fa empipar la doctora Gallego és que als pobles la gent tardi massa a acudir a la consulta, sobretot la gent gran. "Quan arriben els casos, són més urgents".

03

01. La doctora Gallego amb la Montserrat i el Salvador a Rialp. 02. L'infermer Xavi Ensenyat atenent la Maria Julià. 03. Un carrer del poble d'Estac. FRANCESC MELCION

Després de la visita, Gallego torna amb cotxe fins a Sort, on també ha de passar consulta al centre d'atenció primària. El CAP de Sort és com el CAP de qualsevol ciutat, però de dimensions reduïdes. En total només té quatre metges i quatre infermeres que han de cobrir tots els torns els set dies de la setmana.

Un pacient, Xavier Farré, espera Gallego a la consulta. La doctora ja l'havia atès el dia anterior, però al dispensari de Gerri (el poble té uns 130 habitants). L'home sembla enfadat: "Ahir vaig anar al consultori, no hi havia internet i la doctora no va poder consultar el meu historial mèdic, així que avui m'ha tocat venir aquí", es queixa. "Ens tenen abandonats! Jo puc desplaçar-me fins a Sort perquè tinc cotxe. Però què passa amb la gent gran?" La doctora corrobora que fa un mes que no hi ha internet al dispensari i que així és difícil fer les visites. "N'he informat a Tremp, des de Tremp n'han informat a Barcelona i encara estem esperant".

Problemàtica
Ajuntaments i Govern s'acusen mútuament d'haver d'encarregar-se del material

Xavi Ensenyat es prepara per sortir. És infermer, passa consulta al CAP de Sort però, com la doctora Gallego, també va de poble en poble fent visites a domicili. Avui li toca controlar el nivell de coagulació de tres pacients. Se'l veu apressat: durant la seva absència, no quedarà cap infermer al CAP i, a més, marxa amb el vehicle d'emergències. Condueix primer fins a Estac, un poblet de 28 habitants situat a només uns 15 quilòmetres de Sort, però tarda gairebé mitja hora a arribar-hi per una carretera endimoniada de revolts i neu. Després va a la localitat de Baro, on Maria Julià, de 85 anys, el rep postrada al llit amb un somriure a la boca. "És com el meu fill, li tinc molta estima", diu la dona. I acaba a casa del Fermín Vallès, de 83 anys, a Sort. En total tarda dues hores a visitar els tres pacients.

Tres pacients poden semblar pocs comparats amb els moltíssims de les ciutats, però aquí les distàncies són insalvables. Malgrat això, a tota la comarca hi ha només quatre farmàcies, i una única de guàrdia a la nit. Els pacients temen ara que en el futur l'atenció mèdica encara quedi més escanyada i es redueixi a menys poblacions.

Anar a viure al poble amb menys habitants de Catalunya

Una família explica per què s'ha instal·lat a Gisclareny, que només té 26 habitants

M.B.
GISCLARENY

El nucli del poble el formen cinc únics immobles: l'església, la rectoria, l'Ajuntament i dues cases particulars. Tots amb parets de pedra que confereixen al conjunt una aparença de poble de postal. També hi ha un cementiri minúscul i una font de la qual no deixa de rajar aigua. Per recórrer-ho tot plegat es triguen dos minuts a peu. No hi ha escola, ni dispensari mèdic, ni per descomptat cap botiga. La cobertura de telèfon falla en algunes zones i el camió de les escombraries només passa una vegada cada dues setmanes. És Gisclareny, al Berguedà, el poble amb menys habitants de Catalunya. Hi ha empadronades 26 persones, però durant l'any n'hi viuen menys, una quinzena. Amb tot, allà és on l'Óscar Pérez Gutiérrez i la Gemma Baños Dieste es van traslladar a viure a l'abril amb el seu fill Kai, d'un any. Ells no ho van fer pel coronavirus, sinó per convicció, asseguren.

El poble és, sens dubte, un lloc idíl·lic. Està situat al Parc Natural del Cadí-Moixeró, al peu del Pedraforca, i les vistes són impressionants. Gairebé no té habitants, però el seu terme municipal és immens: s'estén al llarg de 37 quilòmetres quadrats. Això significa a la pràctica que cal anar en cotxe arreu o fer unes bones caminades. Per exemple, des de l'Ajuntament fins a la nova casa de l'Óscar i de la Gemma es tarda uns quinze minuts en cotxe, o més ben dit en totterreny, perquè el camí de terra –i ara amb gel– és impracticable per a un turisme convencional.

Una casa aquí, una altra allà. Així estan els habitatges al poble, disseminats. Si creuar-se amb algú és difícil pels pocs habitants que hi ha, les distàncies ho fan gairebé impossible. L'Óscar i la Gemma admeten que es passen els dies sense veure ningú, o veient només membres de la seva pròpia família, perquè els pares i el germà de la Gemma també viuen a Gisclareny. De fet, la casa on la parella s'ha instal·lat és propietat del pare de la Gemma: la va comprar com a segona residència fa 28 anys i la va anar arreglant a poc a poc. És un antic molí de farina a tocar d'un riu. El so relaxant de l'aigua s'hi sent de fons.

"No volíem que el nostre fill es criés a la ciutat", argumenta la Gemma mentre bressola l'infant adormit als seus braços. Per això, explica, ella, una música terapeuta de 38 anys amb feina a dues escoles de música, i ell, un dissenyador gràfic de 47 anys que treballava en una impremta digital, van fer un cop de cap i van deixar Vacarisses, al Vallès Occidental, on vivien fins aleshores. Vacarisses també és un poble, però comparativament no té res a veure amb Gisclareny. Almenys té 6.800 habitants. Però se'ls acabava el contracte de lloguer, així que la Gemma i l'Óscar tampoc hi podien continuar vivint encara que volguessin. Admeten que primer van buscar casa a la Costa Brava, però ¿qui pot pagar un lloguer amb preus pels núvols? Així que, finalment, es van instal·lar a Gisclareny. Els pares de la Gemma tenen una casa rural on l'Óscar podia treballar. El que no s'esperaven és que una pandèmia canviés de dalt a baix la vida al poble.

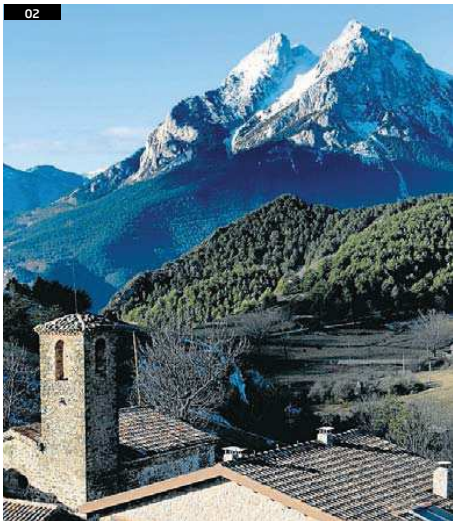
01. L'Óscar i la Gemma amb el seu fill Kai a la porta de casa seva a Gisclareny. 02. El poble és al peu del Pedraforca. PERE TORDERA

"Mengem del que plantem"

"Estem fent obres a la casa rural", explica l'Óscar. Així ocupa ara les hores, i també cuidant els cavalls, les gallines, els ruscs d'abelles i l'hort. De fet, assegura, no para durant tot el dia. "Mengem del que plantem", afegeix ella, que enumera tot el que han conreat: mongetes, calçots, patates, enciams, pebrots... "Amb el que ens gastàvem a Vacarisses en un mes, aquí en podem viure quatre o cinc".

Del que no hi ha dubte, però, és que s'han hagut d'adaptar a la vida de poble. L'Óscar diu que s'ha convertit en un manetes: "No pots trucar a un electricista perquè vingui aquí, i si peta una canonada, també te l'has de arreglar tu mateix". S'han acostumat a tenir un gran rebost i a relativitzar el temps. "Aquí et tires un dia per anar a comprar", declara. Van al poble del costat, a Bagà, que només és a uns set quilòmetres, però el trajecte ja suposa mitja hora en cotxe per una carretera de revolts. Solen anar-hi un cop al mes o de vegades més sovint si s'angoixen d'estar a Gisclareny sense socialitzar-se amb ningú. La Gemma també diu que s'ha aficionat a comprar per internet, però igualment ha d'anar a Bagà: el missatger no arriba a Gisclareny.

Peculiaritat
No hi ha botigues i el camió de la brossa passa un cop cada quinze dies

"«¿I si li passa alguna cosa al nen?», em pregunten", confessa l'Óscar. Contesta ell mateix: "¿I si no li passa res?" Assegura que ells prefereixen viure al dia, sense donar-hi massa voltes. El CAP més pròxim és al poble de Guardiola de Berguedà, a mitja hora en cotxe. I si es queden aïllats per la neu, el germà de la Gemma és l'encarregat de conduir la llevaneu que Gisclareny comparteix amb quatre pobles més. Per tant, és un tema que tampoc els fa perdre la son. "Quan el nen hagi d'anar a escola, ja veurem què fem".

L'alcalde de Gisclareny, Joan Tor, explica que el poble va tenir escola dècades enrere. Era en el que són ara les dependències de l'Ajuntament, però va tancar a final dels anys seixanta. De fet, aclareix, Gisclareny mai va ser una gran població: el 1800 va arribar a tenir 600 habitants, però el 1979, quan ell va ser elegit alcalde per primera vegada, ja només n'hi havia una trentena. Amb tot, afirma: "No som el clàssic poble abandonat". La població de Gisclareny es multiplica per tres o per quatre a l'estiu, i el passat no en va ser una excepció malgrat el coronavirus. Però des que el Govern va decretar el confinament municipal, el poble s'ha quedat sense visitants. Amb tot, l'Óscar i la Gemma confessen que, amb restriccions de moviment o sense, a Gisclareny se senten com si estiguessin "confinats" però, això sí, "voluntàriament" i "en un espai natural".

LA CATALUNYA BUIDA

“Al món rural hi han de viure pagesos, però també dissenyadors gràfics”

El compte de Twitter Repoblem posa en contacte ajuntaments de pobles petits que busquen nous veïns

THAÏS GUTIÉRREZ
BARCELONA

Ton Lloret viu des de fa 15 anys en un dels nuclis que formen Argençola (Anoia), un poble de poc més de 200 habitants. Enamorat del món rural i coneixedor de la difícil realitat del despoblament que castiga moltes zones del país, a l'agost va decidir obrir un compte de Twitter amb un nom ben il·lustratiu: Repoblem. “El meu objectiu era reproduir a Twitter la xarxa humana que hi ha als pobles i que s'activa quan algú necessita alguna cosa”, explica Lloret, que el que fa és aglutinar les ofertes de feina, allotjament i serveis dels pobles que busquen habitants i les presenta a la xarxa perquè les persones que vulguin marxar a viure fora de les ciutats tinguin un lloc on la informació està centralitzada. I el nombre de gent que vol marxar fora de les urbs s'ha disparat des de l'inici de la pandèmia.

És una feina senzilla, però abans de Repoblem no la feia ningú. Els ajuntaments que busquen habitants ho comunicaven com podien, i les persones que volen marxar a viure a un poble tiraven d'amics i coneguts i donaven veus a la zona que els interessava. Ara els uns i els altres tenen un punt de trobada en aquest compte de Twitter, que ja té més de 22.000 seguidors i que ha aconseguit que 5 famílies marxin a viure a pobles petits de Catalunya. “Sembla una xifra petita, però jo crec que és una fita important –diu amb orgull–, perquè hi ha molts elements en joc al fer un canvi tan important i molt sovint no és fàcil”.

Efectes del confinament

Lloret explica que l'estiu passat va ser quan va veure clar que la pandèmia i el confinament havien tingut un impacte molt gran “sobretot en la gent que viu a la ciutat”. “Vaig notar que hi havia moltes ganes de marxar, que hi havia persones i famílies que s'estaven plantejant canvis de vida, i com que jo sempre he estat molt interessat en el món rural vaig decidir engegar aquest projecte per intentar ajudar aquesta gent que vol marxar, però també els pobles petits”, explica.

El que fa Lloret és rebre tota la informació dels ajuntaments que volen habitants –si hi ha allotjament a bon preu, escola, botigues, connexions, etc.– i ho presenta a la xarxa en forma de crides. Els seus tuits tenen centenars de respostes, sobretot de famílies interessades a marxar a viure fora de la ciutat. “Jo crec que la pandèmia ha canviat molt les coses –diu Lloret–. Hi ha gent que va viure un confinament molt dur tancats en pisos petits i sense sortida, cosa que els va fer revaloritzar el concepte d'espai obert i natura, i ara ho veuen com un privilegi”. Però creu que hi ha més factors: “També hi ha hagut una presa de consciència sobre el nostre mode de vida, sabem que podem prescindir de moltes coses que ens semblaven imprescindibles i això ens fa més lliures. I hi ha molta gent que s'ha adonat que el que vol és més temps amb família, més temps lliure i més connexió amb la natura”.

Reequilibrar el territori

Lloret creu que durant molts anys “les ciutats van tenir molt bona fama” i això feia que “exercissin un gran poder d'atracció sobre la gent perquè el missatge era que tot passava a les ciutats, com si als pobles no hi hagués futur, i això és un gran error”. Apunta que cal aprofitar aquest moment de canvi per fer “un replantejament de país”. I assenyala que “cal reequilibrar el territori perquè no és sa que hi hagi tota aquesta gent concentrada a les ciutats i els pobles s'estiguin buidant”. Cal, però, solucionar un problema fonamental: la falta de serveis. “És una tara que pateix el món rural i que és fruit i causa de la despoblació, per això cal revertir-ho i dotar els pobles dels serveis necessaris, perquè al món rural hi han de viure pagesos, però també dissenyadors gràfics i enginyers. Perquè amb les persones vivint als pobles es creen xarxes i sinergies i llavors és quan l'economia creix”.

Una vista general del nucli de Maçaners, a tocar de Saldes, aquesta setmana. CRISTINA CALDERER

Falta d'habitatge

Un dels principals problemes amb què s'està trobant quan li arriben propostes de pobles petits que voldrien tenir nous veïns és la falta d'habitatge assequible. “Molts pobles tenen cases buides, però els propietaris són reticents a llogar-

Un canvi radical: de Terrassa a un nucli de l'Alt Urgell de 24 habitants

T.G.
BARCELONA

Una de les crides de Repoblem que més èxit han tingut a les xarxes va ser la del poble de Tuixent. En un tuit del 7 de setembre, Ton Lloret deia que aquest poble de l'Alt Urgell buscava nous habitants. Els detalls de l'oferta eren que el poble té 2 nuclis de població, cases en venda i lloguer, internet rural 4G, consultori mèdic i escola de primària. L'allau de respostes que va rebre va deixar Ton Lloret molt sorprès. “Ha sigut la crida que més èxit ha tingut perquè tenia elements molt atractius”. La realitat, però, va ser més complicada i l'oferta d'allotjament va costar de concretar-se.

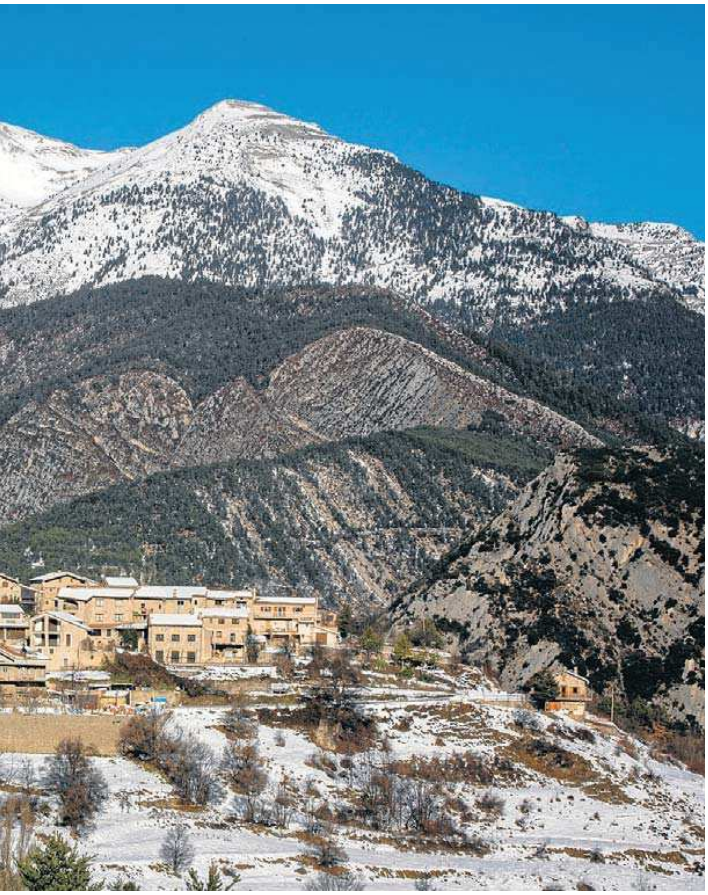
Finalment, el 19 de desembre l'Imma Ferrer i la seva família –el seu marit, el Jaume, i els seus fills, l'Aniol i l'Aran–, que vivien a Terrassa, es van instal·lar a Ossera, un nucli del municipi de la Vansa i Fórnols de 24 habitants, a tocar de Tuixent. Els han rebut amb els braços oberts perquè aquest repoblament suposa, entre altres coses, que l'escola rural de Tuixent passi a tenir 10 alumnes.

L'Imma valora aquest primer mes a Ossera “d'una manera fantàstica”. Ella reconeix que la decisió de fer aquest canvi tan radical de vida ve donada per la pandèmia. “No hauríem fet aquest pas si no hagués sigut pel confinament. Va ser una experiència revolucionària i definitiva perquè, tancats al nostre pis de Terrassa, ens va fer canviar molt la perspectiva i adonar-nos de moltes coses que trobàvem a faltar”. Per això, quan van veure el tuit amb l'oferta de Tuixent, s'hi van apuntar. “Jo i el Jaume treballem a la UOC i al març vam començar a fer teletreball, i amb el pas dels mesos hem vist que és una manera de treballar que ha vingut per quedar-se”, diu. Ho van parlar amb els seus responsables i els “van posar moltes facilitats”. I van decidir fer el cop de cap.

Per a ells, una de les coses més importants era el benestar dels nens. “Vam voler venir un dia a conèixer el poble i passar un matí a l'escola, per veure com era i com s'hi estaven”. Els nens van quedar encantats amb l'experiència: “Van estar tot el matí a l'aire lliure, envol-

L'Imma i el Jaume amb els seus fills, l'Aniol i l'Aran, a casa seva a Ossera. CEDIDA

les. Es nota que el món rural ha estat abandonat des de fa dècades, és una dinàmica que hem de canviar si volem repoblar el país", comenta. Per a una família, per exemple, que es proposa fer un canvi de vida i marxar a un poble, serà molt més fàcil si troba un lloguer assequible que no pas si li demanen una xifra astronòmica per comprar una casa, explica. I es queixa que "sembla que el món urbà ha descobert

tats de natura, van al·lucinar", i llavors van decidir fer el pas. Alguns veïns de la zona agrupats en l'associació Reviure les Valls els han ajudat amb la cerca de l'habitatge, que va ser el més complicat. "Al final ens van oferir aquesta casa a Ossera, que ens va agradar molt".

L'Imma diu que la motivació per al canvi és intentar fer que la seva vida "sigui més agradable". Tan senzill com això. I encara que per comprar han de conduir una hora fins a la Seu d'Urgell, això no els atura. "Hem hagut de fer molts canvis en la logística familiar, però als pobles et reconcilies amb una altra manera de viure. A la ciutat tenia la sensació que érem clients dels serveis que ens donaven, aquí hi ha una forma de vida més cooperativa, en comunitat, que ens agrada molt". No es consideren especialment valents, tot i que sí que admeten que volen posar el seu gra de sorra per canviar l'equilibri del país i fer-lo més divers. ▬

ara la falta de serveis del món rural, quan ho ha necessitat, perquè els pobles no són només un lloc per anar a passar-hi el cap de setmana, també són un lloc per viure-hi i ara molta gent ha vist que per fer-ho calen serveis mínims que fa temps que no existeixen". Tot i això, Lloret és optimista. Valora positivament el canvi de mentalitat que ha portat la pandèmia i creu que pot ser una gran oportunitat per repoblar i tornar a omplir de vida molts pobles. Posa com a exemple una altra fita aconseguida gràcies al compte que ha creat: que els propietaris de 6 cases de pobles petits que estaven mig enrunades hagin accedit a arreglar-les i posar-les en lloguer. "Han entès que és un pas previ per fer reviure el poble i això és molt important", rebla.

Sobre el perfil de gent que vol marxar de les ciutats, diu que "hi ha de tot": "Hi ha qui té motius més pràctics i d'altres més espirituals". Ell s'ha trobat des de persones que s'han cansat de la feina i volen treballar més en contacte amb la natura fins a famílies que busquen un altre ritme de vida o oferir una infància diferent als seus fills, passant per gent que ha viscut un any ple de canvis i s'està plantejant coses que no s'havia plantejat mai fins ara. "Tenim una mica de tot", resumeix. En general, creu que "tots necessitem un retorn a la terra i a la natura, n'estem massa desconnectats, i ens cal redescobrir-ho perquè depenem molt més de l'entorn natural del que ens pensem". ▬

Quan finalment trobes el temps d'escoltar els altres

Viure al poble és, sobretot, viure la vida que vols

Opinió

LAIA BELTRAN
ULLDECONA

Cada cop que passo pel carrer Doctor Rizal m'enrecordo del meu últim pis a Barcelona: un loft als baixos d'una masia del segle XVII hàbilment reformada. Era petit, però aquell jardí obert al cel amb les parets vestides de gessamí valia un imperi. Aquí també es va criar el nostre fill fins que la casa se'ns va fer massa petita. Què fem? No sé si va ser la mandra de tornar a buscar un pis a Barcelona la que ens va empènyer a una aventura més agosarada: arreglar una casa vella que havíem comprat feia uns anys a Ulldecona, el meu poble natal. No és fàcil tornar allà d'on has sortit quan pel mig han passat més de vint anys. Però quan arribes a un lloc amb la capacitat de deixar-te sorprendre intacta, el camí sempre és més planer. I plaent.

Canviar la ciutat pel poble va ser una decisió impulsiva, com tantes altres que hem pres, i la vam deixar en mans de les circumstàncies.¿ Tenim prou estalvis per rehabilitar una part de la casa vella? Sí. ¿Podem seguir mantenint les nostres feines a distància? També (i llavors ja va quedar demostrat que es pot treballar des de casa). Tampoc ens havíem de preocupar per escollir l'escola del nostre fill: al poble només n'hi ha una. Perfecte/a. ¿Enyorarem la vida urbana? Potser, però el nostre pla improvisat sí que preveia una jugada mestra: baixar un cop a la setmana a Barcelona. Per feina, esclar, però també pel plaer de quedar amb els amics, d'anar a un concert o a una exposició (torneu-

Decidir-se
"No és fàcil tornar quan pel mig han passat més de 20 anys"

Balanç
"Camino més que mai i aparco tan malament com sempre"

mos l'Euromed, sisplau!). I així ha sigut durant els últims set anys, fins que el covid-19 ha trastocat aquest equilibri perfecte.

Recordo els escarafalls del meu cercle d'amistats quan els vaig dir que me n'anava a viure al poble, un poble que la majoria no sabia situar al mapa. Ulldecona? Al Montsià? Però què hi faràs allà, tu que ets tan de ciutat? ¿Vols dir que t'hi adaptaràs? Preguntes que em feien amigues que ara es moren per fugir del quitrà i a l'estiu s'escapen a les platges del Delta. Quines paradoxes. Ara bé, quan tornes al poble després de tant de temps ets una forastera i despertes curiositat. Tanta que hi ha qui no es talla un pèl: ¿que has tornat perquè no tens feina? I somrius, i pagues la barreta de pa, i penses que després de sopar qui encara estarà davant l'ordinador enllestint un article ets tu.

Aquests set anys a la perifèria han donat per molt: he redescobert un territori màgic de pintures rupestres, oliveres mil·lenàries i tolls d'aigua cristal·lina, m'he trobat amb un grup de mares a l'escola que val un imperi i mig, m'he casat als claustres de l'Ajuntament, participo en una agrupació d'electors, camino més que mai i segueixo aparcant tan malament com sempre. Però el més valuós ha sigut tenir el temps d'escoltar els altres –el professor jubilat que alega olives, les dones que guarden mantons de Manila centenaris, el terrissaire que també treballa al camp, l'afable veïna marroquina...– quan t'expliquen històries tan increïbles que mereixerien ser escrites. I si algun dia sento nostàlgia, surto al balcó on tinc la planta que em va regalar la senyora Maria, la meua veïna de jardí al carrer Doctor Rizal. I sento que la vida continua, aquí i allà. Arreu. Només cal viure-la. ▬

Una de les oliveres mil·lenàries que hi ha al poble d'Ulldecona (Montsià). TJERK VAN DER MEULEN